

сыграть тот факт, что взрослый человек неохотно раскрывает свои негативные стороны, не всегда стремится к тому, чтобы их обсуждение стало предметом внимания окружающих. В то же время он заинтересован добиться от учебного процесса более высокой эффективности не только на уровне присвоения знаний, но и на уровне овладения психологическими основами профессиональной деятельности. Кроме того, сам процесс подготовки практических психологов предоставляет реальные методики, приемы и технологии работы с психологической информацией, даже в случае ее высокой личностной значимости. Поэтому можно предположить, что вынесение процедур выявления тенденций и коррекции процесса формирования новой идентичности на самостоятельную работу увлечет студентов. Задача вузовских педагогов — разработать соответствующую программу педагогического сопровождения данного процесса, начиная от момента поступления студентов нового приема и заканчивая рекомендациями на будущее при выпуске. Эта программа должна включать в себя набор соответствующих методик, способы текущей проверки, консультирования, организации тренинговых занятий, итогового контроля, определения новых перспектив. Только при соединении целенаправленного руководства опытными педагогами самостоятельной работой студентов, введения задания перестройки, формирования новой профессиональной идентичности в число значимых возможно достижение конечного результата — формирование квалифицированных, неотягощенных про-

шлым опытом психологов, способных к эффективной профессиональной деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Улыбина Е.В. Психология обыденного сознания. — М.: Смысл, 2001.
2. Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис. — М., 1966.
3. Marcia J.E. Identity in adolescence // Adelson J.(ed.) Handbook of adolescent psychology. N.Y., 1980.
4. Waterman A.S. Identity development from adolescence to adulthood: An extension of theory and a review // Development of Psychology. 1982. Vol. 18. № 3. P. 341-358.
5. Mead G.H. Mind, self and Society. Chicago. 1946.
6. Goffman E. The neglected situation // Amer. Antropol. 1964. Vol. 66. № 5. Part. 2.
7. Антонова Н.В. Проблема личностной идентичности и интерпретации современного психоанализа, интеракционизма и когнитивной психологии // Вопросы психологии, 1996. — № 1. — С. 131-142.
8. Мухина В.С. Проблемы генезиса личности. — М., 1975.
9. Шефер Б., Шлендер Б. Социальная идентичность и групповое сознание как медиаторы группового поведения // Иностранная психология. — 1993. — № 1. — С. 74-83.
10. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность // Собрание сочинений: В 2 т. — М., 1983. — Т.2. — С. 94-232.

ФІЛОСОФІЯ ГРОМАДСЬКО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

Н. Софій, М. Ворон

Громадсько орієнтована освіта розпочинає свою історію з того моменту, коли з'явилися школи, близькі до церкви, церковної громади. Вони являлися центрами соціокультурного життя. Це було особливо важливо в невеликих населених пунктах, селах, де школа була не тільки освітнім, а й інформаційним центром. Принципи громадсько орієнтованої освіти реалізуються в освітніх системах різних країн світу вже майже сімдесят років.

Перша програма громадсько орієнтованої освіти була розроблена в 1935 р. в м. Флінт (штат Мічиган, США). Вона базувалася на положенні американського освітнього діяча Джона Д'юї: «Освіта не є підготовкою до життя, освіта є саме життя», — яке з того часу активно продовжується та підтримується Фондом Чарльза Стюарта Мотта. В його основі — твердження, що приміщення шкіл за необхідності можна використовувати 24 години на добу, щоб кожний мешканець громади знайшов тут підтримку. Ця програма була джерелом залучення ресурсів для розвитку школи та громади. Вона надавала можливість членам громади брати участь у процесі громадсько орієнтованої освіти, впливати на зміст освітніх програм. Під час її реалізації з'явилося почуття гордості за приналежність до навколишнього соціуму, за те, що зріс та зміцнів імідж школи.

Відтоді програми громадсько орієнтованої освіти стали невід'ємною частиною освітньої політики та одержали визнання шкільних округів з усіх територій США, а в 70-80 рр. XX ст. — в багатьох країнах світу.

У 1966 р. у США була створена Національна Асоціація громадсько орієнтованої освіти.

Громадсько-активні школи, які б відмінності між ними не існували в економічній чи соціальній сферах, мають спільну філософію. Такі школи ґрунтуються на демократичному ідеалі поваги до кожної людини та її правах на участь у роботі громади, що стосуються загального добра. Програма має на меті досягнення активної участі всіх громадян і розв'язання проблем, які існують у спільноті. Така програма характеризується адаптацією до потреб, що змінюються, постійним пошуком досягнення спільних цілей та ретельним оцінюванням результатів діяльності.

Громадсько-активні школи, які виникли в Америці, й ті, що почали з'являтися у Східній Європі з середини 1990-х років, були, здебільшого, спрямовані на громадсько орієнтовану освіту (ГОО) чи «безперервну освіту».

Громадсько орієнтована освіта представляє освітню філософію, яка лежить в основі діяльності громадсько-активних шкіл, сприяє створенню можливостей для членів спільноти — окремих громадян, шкіл, бізнесу, громадських та приватних організацій — стати партнерами в реалізації потреб спільноти. Найбільше суспільно орієнтована освіта виявляється у громадсько-активній школі, закладі, що відкритий після завершення традиційного шкільного дня для надання академічних, розважальних, оздоровчих, соціальних послуг та програм підготовки до професійної діяльності людей усіх вікових категорій.

Модель ГАШ, яка склалася в Україні, також визнає важливість цього напрямку, але розглядає ГОО в контексті принципів, що лежать в основі реалізації моделі.

Громадсько орієнтована освіта характеризується:

- участю громадян у розв'язанні проблем громади через ради самоврядування;
- можливістю безперервної освіти для людей різного віку, соціальних груп та інтересів;
- використанням ресурсів громади для шкільних програм;
- вихованням через громадсько-корисну діяльність;
- залученням учнів до роботи в громаді;
- соціальною активізацією школи;
- демократизацією зовнішньошкільного простору, системи взаємин в школі (побудова роботи в педколективі та школі на демократичних принципах);
- залученням батьків та мешканців громади у процес навчання дітей та в життя школи;
- оптимальним використанням можливостей та ресурсів школи для потреб громади;
- співпрацею між всіма організаціями та установами громади;
- взаємодію школи з діловими та промисловими колами, з іншими школами;
- залученням волонтерів.

Принципи громадсько орієнтованої освіти

Самовизначення. Місцеві жителі краще за інших знають та можуть назвати потреби своєї громади. Батьки, як перші та найголовніші вчителі дітей, мають безперечне право брати участь в освіті своїх дітей і несуть за це відповідальність.

Самодопомога. Найкраща допомога для людей — якщо їхня спроможність допомогти собі самостійно зустрічає підтримку. Коли люди беруть на себе дедалі більшу відповідальність за власне благополуччя, вони здобувають незалежність.

Формування лідерства. Виявлення, розвиток та використання лідерських здібностей місцевих жителів є передумовою реалізації принципу самопомоги та підтримки зусиль жителів громади.

Наближення до місця проживання. Участь жителів громади в різних заходах, програмах, а також використання ними різних служб буде активніше, якщо це здійснюється ближче до місця проживання. За можливості вся діяльність має переноситися з центру в місце широкого доступу жителів громади.

Об'єднана сфера послуг. Організації й агентства, що працюють на благо жителів, зможуть використовувати свої обмежені ресурси, досягати своїх цілей і надавати послуги краще, якщо вони налагоджуватимуть тісні ділові взаємини з організаціями й агентствами, які займаються аналогічною діяльністю.

Максимальне використання ресурсів. Фізичні, фінансові й людські ресурси кожної громади мають бути взаємозалежними і повністю використані для розв'язання різних проблем громади, якщо це в інтересах співтовариства.

Причетність. Ізоляція або відділення людей за віковими, матеріальними, статевими, расовими, етнічними, релігійними та іншими ознаками перешкоджає повному

розвиткові співтовариства. У програмах, заходах і сфері послуг громади має брати участь якнайбільше її жителів.

Відповідальність. Суспільні інститути несуть відповідальність за розвиток програми і служб заради інтересів і потреб жителів громади.

Послідовність і безперервність освіти. Людина вчиться все життя від народження до смерті. Формальні та неформальні можливості для освіти мають бути доступними для жителів громади будь-якого віку в усьому розмаїтті.

Громадсько орієнтована освіта як підхід до розвитку громади та людських ресурсів — це процес, який збирає разом всіх мешканців громади з метою виявлення потреб громади та її ресурсів, поєднуючи їх так, щоб це дало змогу покращити життя у громаді. Громадсько орієнтована освіта дає можливість для місцевих мешканців, громадсько-активних шкіл, місцевих організацій та установ стати активними партнерами при розв'язанні проблем громади та освіти. Громадсько орієнтована освіта залучає все місцеве населення різних вікових груп та має на меті не лише перепідготовку працюючих, а й соціальне залучення маргінальних груп населення: безробітних, людей похилого віку, інвалідів.

Відповідно до умов розвитку громадянського суспільства в Україні, ГАШ (громадсько-активні школи) мають стимулювати громадянську активність, яка відображається в усіх трьох компонентах моделі, аби не лише учні, а й співробітники школи, батьки, старше покоління та всі члени громади були активнішими.

«Людина соціально беззахисна, якщо вона полишена сама на сам із собою... якщо ж вона входить у контакт зі своїм сусідом, а вони разом — з іншими сусідами, створюватиметься соціальний капітал, що відразу ж може задовольнити її соціальні потреби і який може мати соціальний потенціал, достатній для істотного поліпшення умов життя в громаді в цілому. Спільнота виграє від співробітництва всіх її складових, а людина через кооперацію отримує користь від взаємодопомоги, симпатії і соціальних взаємин зі своїми сусідами».

Л. Дж. Ханіфан

Таким чином, важливість залучення громади для створення хорошої школи, що Ханіфан зрозумів у сільській Америці на початку ХХ ст., ми відкрили для себе в Україні наприкінці століття, працюючи в сільських і міських школах. Вибираючи стимулюючу суспільну участь як основний фокус нашої моделі ГАШ, ми створюємо соціальний капітал, який може поліпшити життя в наших громадах. Це втілюється у всіх трьох компонентах моделі: демократизація, волонтерство і партнерство. Ти віддаєш громаді, а громада повертає тобі. Школи стають центром розвитку громади і ресурсних центрів для інших шкіл і інститутів суспільства, які поділяють наші цілі.

З часу проголошення своєї незалежності у 1991 р. Україна обрала шлях побудови вільного демократичного суспільства, що, в свою чергу, передбачає перехід до децентралізованої моделі управління та розвитку громадського сектора. Участь громади в управлінні освітою реальна лише в демократичній правовій державі, де розвивається громадянське суспільство. В умовах демократії та верховенства права громадська думка стає своєрідним інформаційним сигналом, систематичне надходження

якого дає змогу освітянам об'єктивно оцінювати результати роботи навчальних закладів і коригувати цю роботу відповідно до суспільних потреб та інтересів більшості учасників навчально-виховного процесу.

Централізоване державне управління освітою є чи не найбільшою перешкодою розвитку системи, її реформування, оскільки закріплює закритий характер освіти, її нездатність до самоорганізації, сприяє збереженню авторитарного характеру української школи, забезпечує панування в системі освітньої бюрократії, що в умовах обмеженості коштів на потреби освіти та відсутності дієвих стимулів продуктивного навчання орієнтується у своїй діяльності на формальні показники та власні інтереси. Натомість інтереси учнів, їхніх батьків, не кажучи вже про інтереси членів місцевої громади, реальний навчальний план школи враховує мінімально.

Роль школи як осередку розвитку місцевої громади та державно-громадська модель управління школою не є абсолютно новими для України. Здавна школа була нарівно з церквою центром соціального та культурного життя місцевих громад. Ще у XIX ст. в українських школах діяли громадські опікунсько-наглядові інституції — Шкільні Ради — саме тоді, коли ця система в європейських країнах лише формувалась. Шкільна рада здійснювала нагляд за однією або кількома школами однієї місцевості і складалася з представників церкви, місцевого самоврядування та школи. Функціями Шкільної Ради були управління бюджетом школи, затвердження часу навчання та розкладу уроків, ведення обліку видатків школи, її документації, фінансових звітів тощо.

Радянський закон про освіту також передбачав діяльність Шкільних Рад, які обиралися на зборах колективу школи. Проте, вони були лише рудиментами громадського компонента в управлінні освітою і призначалися для декорування «фасаду» авторитарної радянської школи. Освіта в СРСР мала бути державною і функціонувала планово, згідно з волею вищих керівників. Управлінці планували діяльність освітніх закладів, виходячи із нібито виявлених ними суспільних потреб, а учас-

ники навчально-виховного процесу виконували визначені планами цілі та показники.

Після проголошення Україною незалежності у 1991 р., в освіті відбувся цілий ряд реформ у напрямі демократизації та гуманізації освіти. Сучасний Закон про загальну середню освіту (1999) проголосив Загальні збори органом шкільного самоконтролю. Проте, цю інституцію не можна визнати органом громадської опіки над школою, оскільки закон не наділяє збори реальними правами та обов'язками. Не передбачає він і формування цими зборами постійно діючого самоврядного органу, який спільно з адміністрацією керував би шкільним життям. Проект «Типового положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу» Міністерства освіти і науки України визначає піклувальну раду школи постійно діючим «органом громадського самоврядування». Позитивним є те, що проект передбачає формування піклувальної ради не лише з батьків та вчителів, а й з ширшого кола її представників: громадських лідерів, керівників місцевих органів влади, підприємців, працівників вищих та професійно-технічних навчальних закладів, установ науки та культури, членів місцевих громадських організацій. Проте, піклувальна рада бачиться тільки як допоміжний орган для школи, який «виконує дорадчі функції з питань, що стосуються матеріально-технічного забезпечення».

Ал Дісі, відомий діяч руху громадсько-активних шкіл, під час проведення міжнародної конференції, зазначив: «Школи — це найлогічніша об'єднуюча ідея для відродження місцевих спільнот. По-перше, вони є усюди. У кожному місті, містечку, селі та мікрорайоні є школи. По-друге, привносячи фундаментальні характеристики громадянського суспільства у зміст і стиль викладання, школи можуть допомогти формувати у молоді звички й навички, необхідні для ефективної громадянської участі та активної позиції як сьогодні, так і завтра. По-третє, використовуючи людські та матеріальні ресурси, місцеві зв'язки та репутацію, школи можуть функціонувати як ресурсні центри подовженого дня для місцевої громади, що сприяють місцевим ініціативам та спрямовані на широкий спектр місцевих завдань».